

81.18 Михайло Тарапатов

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ГАЛУЗЕВИХ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ ТА ІНСТРУКЦІЙ КОРИСТУВАЧА

У статті розглядаються деякі засоби практичного застосування трансформацій, які забезпечують достовірний переклад вузько-профільних текстів, тлумачень технологічних процесів та інструкцій користувача. На матеріалі готових фрагментів перекладу уривків з технічних текстів автор характеризує переваги таких перекладацьких засобів як експансія та компресія.

Проблема практичного використання перекладацьких трансформацій, яка здобула широкого висвітлення в усіх підручниках та посібниках з практики перекладу, здобуває особливу актуальність у роботі з спеціалізованою науково-технічною літературою та з різноманітними інструкціями користувача побутового та промислового обладнання. Концептуальні та семасіологічні розбіжності в описах технічних пристроїв і технологічних процесах у англо - та україномовних технічних текстах, а також суттєві розбіжності у обох синтаксичних системах викликає цілий ряд так званих „труднощів перекладу”, які мають негативний вплив на фактор достовірності перекладу, який є головним критерієм оцінювання роботи перекладача.

Нижче надані деякі приклади концептуально-семасіологічних розбіжностей, а також переважні засоби рішення проблем перекладу, яких неможливо уникнути, шляхом використання адекватних трансформацій для чіткого тлумачення галузевої термінології і достовірності передачі алгоритму технологічного процесу.

До першої категорії ”труднощів”, на наш погляд, треба віднести багатогалузеві терміни, тобто такі, що використовуються в описах різноманітних технологічних процесів. Багато таких термінів не мають однозначних еквівалентів у мові перекладу і тому не можуть перекладатися буквально або дослівно.

Не має сумнівів, що до таких термінів треба віднести іменник *capacity*. Робота зі словником буде для перекладача-початківця мало результативною. Загальнотематичні словники тлумачать це слово як «потужність», а найбільш поширеною дефініцією, що надано у спеціалізованих словниках, є “функціональні можливості”. Проблема полягає у тому, що у більшості технологічних описів ця дефініція не є адекватною з приводу її громіздкості. Конотативне значення терміна *capacity* виявляється лише у сполученні з іншими термінами та в певному середовищі, яке залежить від галузі його використання.

1. *learning capacity* - а) *учбовий потенціал*;

- b) *учбова спроможність*.
2. *scale capacity* - а) *обсяг шкали*;
b) *потужність платформи ваг*;
3. *output capacity* – *виробнича потужність*
4. *accommodation capacity* – *вместимість*.
5. *cargo-lifting capacity* – *вантаженідоємність*
6. *capacity of an engine* – *потужність двигуна*.

Як ми бачимо з прикладів перекладу деяких сполучень з ключовим словом *capacity*, лише в одному сполученні (6) термін може перекладатися буквально, але в інших сполученнях треба використати трансформації у вигляді *стягування/компресії* (1,2,4,5), *та розгортання/експансії* (3), а також традиційні синтаксичні трансформації, що пов'язані з розбіжностями в парадигмах відмінку іменника у мові оригіналу та у мові перекладу. Іноді треба також використовувати морфологічні трансформації у перекладі окремих сполучень, наприклад (7) *output capacity* стосовно акустичних характеристик обладнання для звуковідтворення – «*вихідна потужність*».

Не можливо використовувати буквальный переклад у тлумаченні таких поширених в різних технологічних описах термінів як *output* та *input*. Загальнотематичні словники характеризують їх денотат як «*вихід*» та «*вхід*» відповідно. Фахове наповнення значення цих термінів виявляється, як і в випадку з *capacity*, у певних сполученнях.

- 8) *high output* - *великі обсяги виробництва певної продукції*.
9) *linear output* – *лінійний вихід*
10) *personal input into corporate interaction* – *особовий внесок кожного члена колективу у загальну співпрацю*.
11) *input/output port* – *панель для зовнішніх підключень/під'єднань*.
12) *power input socket* – *гніздо для підключень дроту живлення*.

Як ми бачимо з прикладів, еквівалент «*вихід*» у буквальному перекладі є можливим лише в одному з сполучень (9), але у перекладі решти сполучень використовуються морфолого-синтаксичні трансформації, які супроводжуються *розгортанням/експансією* (8,10,11,12)

Що малі труднощі виникають у описовому тлумаченні значення іменника *facilities*, який не має жодного однозначного еквіваленту у мові перекладу. Логічно лише спробувати надати дефініцію денотату цього терміна: «*приміщення та обладнання, що сприяє організації певного процесу, наприклад виробничого*». У перекладі науково-технічних сполучень, які містять іменник *facilities*, треба використовувати різноманітні морфолого-синтаксичні трансформації, що базуються на суттєвих розбіжностях у англо- та україномовних носіїв інформації про ідентичні реалії.

- 13) *production facilities* – а) *виробнича база*;

б) виробничі потужності.

14) shower facilities – душові.

15) research facilities – науково-дослідницька база.

16) storage facilities – складські приміщення.

17) translocation facilities – можливість розміщення дочірніх підприємств за кордоном.

Як ми бачимо з прикладів, приблизний асоціативно-термінологічний аналог «база» найбільш достовірно висвітлює сутність деяких сполучень (13,15); але при цьому необхідною є морфологічна трансформація в результаті *стягування/компресії*, яка є найбільш адекватним засобом перекладу інших сполучень цього типу (14). В деяких випадках можна використовувати лише морфологічну трансформацію (16), а в окремих випадках треба використовувати *розгортання/експансію* (17).

Морфолого-синтаксичні трансформації як найбільш адекватний перекладацький засіб здобуває ще більшу актуальність у перекладі на рівні речення та тексту. Навіть якщо більшість термінів мови оригіналу має буквальні еквіваленти у мові перекладу, трансформації для адекватного транскодування тексту на український синтаксис є необхідні, що без суттєвих структурних перетворень навряд чи є можливим. Більш того, окремі фрагменти у синтаксичній адаптації взагалі не піддаються перекладу. Інші фрагменти потребують додаткової *експлікації*, що веде до *розгортання/експансії*.

18) *The indicator may be connected to a printer to record weight and associated data or it may be connected to a remote display*

Пристрій можна під'єднати до принтера для роздрукування індикацій ваги та супутніх даних або до іншого монітора, який не є таким, що входить до комплекту пристрою.

Як ми бачимо з прикладу (18), поряд з стандартними морфолого-синтаксичними трансформаціями, типовими для перекладу цих текстів, *розгортання/експансія* є найбільш адекватним засобом транскодування конотату фрази *remote display* («віддалений монітор»).

19) *The annunciators flash on and off to indicate that the unit is waiting (A) for an (B) input from the keyboard for the (B) mode indicated by the flashing annunciator.*

Появлення відповідних символів на моніторі означає, що пристрій (A) готов до виконання команд з клавіатури (B) відповідно символу режиму роботи, що висвітлюється (B).

У прикладі (19) показана необхідність морфологічної трансформації (A) та *розгортання/експансії* (B,B), пов'язаних з синтаксичними канонами мови перекладу. У використанні інших засобів перекладу сутність зазначених фрагментів буде втрачено та переклад не буде достовірним.

20) *The STABLE (A) annunciator is identified with two small triangle shapes.*
Символ *STABLE (A)* (стабілізована вага: прим. перекл.) легко розпізнається за двома маленькими трикутниками.

Як ми бачимо з прикладу (20), для конкретизації функції індикації необхідна *перекладацька вставка (A)* тому, що у роботі з пристроєм на моніторі користувача з'являється англomовний символ *STABLE*, що потребує додаткової експлікації у мові перекладу.

Треба також використовувати *розгортання/експансію* у перекладі присудка *is identified* (описовий переклад) для того, щоб україномовний користувач мав чітку уяву про то, який вигляд має цей символ.

21) *If continued use of the battery causes it to drain (A), no change in (B) operation will occur until the battery (B) voltage drops to a (Г) level where operation is (Д) affected.* У тривалому використанні акумулятора трапляється висихання електроліту (A); в (B) роботі пристрою не трапляється жодних змін, доки рівень (B) напруги в акумуляторі не впаде (Г) до такої позначки, що (Д) його використання буде надалі не можливе

Приклад (21) можна вважати таким, що вказує на використання такого специфічного перекладацького засобу як *розгортання/експансія*, а також на використання масштабних морфолого-синтаксичних трансформацій.

З метою достовірності передачі сутності фрагменту (A) треба вважати за доцільне синтаксичну трансформацію у вигляді згортання умовного підрядного речення, що доповнюється конкретизацією конотату фрази *causes it to drain* (призводить до його висихання). У перекладі фрагментів (B), (B), (Г) та (Д) буде логічно вважати використання *розгортання/експансії* як єдиного адекватного засоба транскодування значення зазначених фрагментів.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити припущення, що переклад науково-технічних текстів, які містять детальний опис технологічного процесу або алгоритмів роботи з певними технічними пристроями, потребує максимальної консолідації перекладацьких навичок та вмінь, а також вміння чіткого і точного транскодування інформації з мови оригіналу на мову перекладу на основі глибоких знань структурно-синтаксичного аспекту обох мов.

До головних засобів роботи з галузевими текстами технічної спрямованості можна віднести *стягування/компресію, розгортання/експансію*, а також *перекладацьку вставку*. До головних способів перекладу можна віднести *описовий переклад* у сполученні з так званим «читанням проміж строк». У деяких випадках для ефективного використання останнього необхідним є також знання перекладачем особливостей різноманітних технологічних процесів.

Проте, є можливим використання *дослівного* або *буквального* перекладу у деяких випадках.

22) *electromotive force* – електрорушійна сила.

23) *ready product* – готова продукція.

24) *electric circuit* – електрична схема.

Але випадковий збіг трапляється значно рідше. У більшості випадків перекладачеві все ж доводиться використовувати більш досконалі засоби перекладу, особливо у роботі з цілісним текстовим матеріалом.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Комиссаров 1990 – Комиссаров В.Н. Теория перевода. М.: Высшая школа, 1990. – 252 с.

2. Черноватий 2002 – Черноватий Л.М. Особливості навчально-методичних матеріалів для підготовки перекладачів // Вісник Сумського державного університету. – Суми: СумДУ, 2002. - №4 (37). – С. 184 – 188.

3. Інструкції користувача для побутових пристроїв у двомовному варіанті.

SAMMURY

The article is concerned with various methods of transformations applicable to faithful translation of narrowly biased texts, descriptions of technology and user's manuals. On the basis of ready excerpts from translations of technology-biased texts, the author characterizes the advantages of such interpretation techniques as expansion and compression.

81.40-1

Валентин Таранець

ФОНЕТИЧНІ СУБСТРАТНІ ОЗНАКИ В ДАВНЬОЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВАХ (до питання впливу Трипільського субстрату)

У центрі уваги автора статті покладено порівняльне дослідження фонетичних явищ давньоєвропейських мов, результатом якого є узагальнення архаїчних рис, що зберігалися в українській мові під впливом трипільського субстрату. До таких субстративних ознак віднесено: тенденцію до відкритого складу, висхідну артикуляційну напругу на початку слова, субстративний вставний наголос та субституцію.

В останні роки посилюється інтерес до трипільської культури і, зокрема, мови її носіїв. Археологічні знахідки в межах Трипілья поступово були об'єднані в культурну спільність Трипілья-Кукутені в кінці ХІХ ст. Вікентієм Хвойкою. З того часу з різним ступенем активності вивчали культуру Трипілья археологи, філологи, історики, етнологи. Порівняння субстратних мовних паралелей Трипілья й Балкан свідчать про існування